

A SCLOMB-terv

Valma YLI-VAKKURI–Ulla PALOMÄKI

Az Itämeren piirin kielten kieliopillinen vertailu [A Balti tenger nyelveinek kontrasztív grammatikája] – *Studia comparativa linguarum orbis Maris Baltici* című kutatási terv 1991-ben készült a Turku Egyetem Finn és általános nyelvészeti tanszékén, ez pedig a Tamperei Egyetemnek 1982-es *Suomen ja viron kieliopillinen vertailu* [Finn–észti kontrasztív nyelvtan] nevű résztervére épült.

A finn és az észti nyelv szintaktikai egyezéseinek és különbségeinek vizsgálata közben nem hagyható figyelmen kívül az a tény, hogy ezekre a közeli rokon nyelvekre a balti finn nyelveket ért közös indoeurópai hatás után is jelentős nyelvi befolyást gyakoroltak szomszédai: a finnben főként a svéd, az észti pedig a német nyelv hatása volt a legerősebb. Ha tehát a finn és az észti valamilyen tekintetben eltér egymástól, ez magyarázható 1) külön nyelvi fejlődési tendenciákkal vagy 2) svéd, 3) német és 4) esetleg közvetlen vagy közvetett orosz hatással. Ezeket a lehetőségeket figyelembe véve vázolható a két rokon nyelvnek, a finnek és az észtieknek a szerkezeti portréja.

A kutatási terv megvalósulását jelentősen elősegíti, hogy Európában egyidejűleg több nyelvtipológiai kutatás is folyik. A *Studia comparativa linguarum orbis Maris Baltici* jellegét tekintve azonban főként szövegközpontú kutatási terv, amely egy hasonló nevű terjedelmes korpuszra (SCLOMB-korpusz) épül. A szövegközpontú megközelítési mód olyan interlingvális pragmatikus egyezéseket és különbségeket hoz felszínre, amelyek a nyelvtipológusok érdeklődésén kívül rekednek. A szövegtudomány körvonalazza a testet a tipológiai csontváz köré. Ennek megfelelően e kutatási eredmények hasznosíthatók különféle praktikus célokra: egyaránt alkalmazhatják

nyelvtanárok, tanulók és mindazok, akik bármely egyéb szakmai kapcsolatban állnak a nyelvvel.

A kontrasztív vizsgálatok a következő nyelvekre terjednek ki: finn, észt, svéd, német, litván, lett és orosz. Az oslói és a tartui egyetemmel karöltve szándékunkban áll kibővíteni a vizsgálandó nyelvek sorát a magyarral, a cseremisszel és a mordvinnal. Kutatási nyersanyagként így olyan korpusz fog rendelkezésünkre állni, amely kész formában kb. 200 lapnyi (átlag kb. 4500 mondatnyi) eredeti szöveget és ennek fordításait tartalmazza az összes vizsgált nyelvből. Jellegét tekintve ez egyedülálló korpusz lesz. A szövegek szépirodalmiak. Azért esett a választás a szépirodalomra, mert ez több szövegréteget, és kevésbé standardizált (normatív) szöveget tartalmaz, mint például a tudományos próza nyelve. Egy másik kritérium volt a kiválasztáskor, hogy a szöveg modern nyelvezetű legyen, és hogy minél több nyelvre le legyen fordítva. Az utóbbi kritériumnak sajnos nem mindig sikerült maradéktalanul eleget tenni. Valamennyi szövegnek van legalábbis finn, észt, svéd és német megfelelője, s váltakozó mértékben litván és orosz fordítása is.

A számítógéppel rendezett anyag a Turkui Egyetem Mondattani archívumában őrizzük. A példamondatokat a lehető legegyszerűbb módon kódoltuk: mindenegyik mondat számot kapott az eredeti szöveg mondatainak sorrendjében. A program is igen egyszerű: a sorszám kérésekor a program az eredeti példamondat alá beírja a kiválasztott nyelv(ek) megfelelő példáit. A kutató ezáltal két vagy több nyelvben egyidejűleg vizsgálhatja meg a kívánt nyelvi jelenségek előfordulását és megfeleléseit. Nyelvtani kódokkal nem kívánjuk ellátni a szövegrészeket. Ennek több gyakorlati oka van. Mint-hogy sokszor különböző típusú nyelvekről van szó, lehetetlen olyan közös adekvát modellt találni, amelynek alapján a kódolást ésszerűen el lehet végezni. Ezzel szemben a morfológiai jelenségekhez hozzá lehet férni különös kódolás nélkül is, például a betűsorokon alapuló keresőprogramok segítségével. Ráadásul egy ilyen hatalmas anyag a segéderők nagyobb létszámát és hosszabb távú munkáját igényelné, amire lehetetlen volna elegendő pénzt szerezni.

Jelenleg készen van és használható a következő anyag: Veikko Huovinen *Havukka-ahon ajattelija* és ennek észt, svéd és német fordítása; Erich Maria Remarque *Im Westen nichts Neues* és finn, észt, svéd és litván fordítása; Viivi Luik *Ajaloo ilu* és finn és svéd fordí-

tása; Astrid Lindgren *Rasmus på luffen* és ennek észt, finn, német és (részben) litván fordítása. Orosz eredetűnek Alekszander Szolzsenyicin *Odin denj iz zhiznja Ivan Denisovicha* című alkotása került, amelynek finn és svéd fordítását vittük gépre. Lett eredetűnek Alberts Bels *Būris* című művére esett a választás.

A korpusz feldolgozását a Turun Yliopistosäätiö (a Turku Egyetem alapítványa) tette lehetővé, amely 1992-ben 25 000, 1993-ban 20 000 márkát adott a kutatáshoz. A támogatást ezen a helyen is szeretnénk megköszönni.

Az anyaghoz bármely kutató hozzáférhet. A használat egyetlen feltétele, hogy a korpuszt feltünteti a kutatás bibliográfiai forrásai között, továbbá hogy a kutatás rezüméjéből egy másolatot küld tájékoztatásul a Turku Egyetem Mondattani archívumának. A SCLOMB kutatási terv szeretne minél több információt szerezni a különböző nyelvi intézetekben folyó kontrasztív munkákról. A kutatási tervhez kapcsolódva különféle szintű (szemináriumi és szak) dolgozatok készülnek (pl. finn–észt, észt–finn, észt–litván, német–észt, német–svéd–finn), s ezen kívül a kutatási tervben vagy részt vesznek vagy használják svédországi, észtországi és svédországi szakemberek is. Az anyagra és használatára vonatkozó további információk beszerezhetők Ulla Palomäki tudományos munkatárstól (címe: Turun yliopisto, Suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos, Henrikinkatu 3, tel.: +358-21-633 5394, fax: +358-21-633 6360, E-mail: PALOMAKI@SARA.CC.UTU.FI).